

mensur cevabı (*Nedim Divanı* [haz. Halil Nihad], s. 223-227), *Safâi'nin Tezkire'sine* takrizi (a.g.e., s. 253) ve *Münşeât-ı Azî-zîyye'de* yer alan (İstanbul 1286, s. 45-46), kime yazıldığı tesbit edilemeyen bir mektubu bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nedim Divânı (haz. Halil Nihad [Boztepe]), İstanbul 1338-40, s. 223-227, 253; *Nedim Divanı* (haz. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1951, s. 44-47; *Nedim Divanı* (haz. Muhsin Macit), Ankara 1997, hazırlayanın girişi, s. XXVIII-XXXI; *Safâi, Tezkire, Süleymaniye Ktp.*, Esad Efendi, nr. 2549, vr. 191^a; *Sâlim, Tezkire*, İstanbul 1315, s. 664-665; *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı: İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük* (haz. Sadık Erdem), Ankara 1994, s. 276; *Müstakimzâde, Mecelle-tü'n-nişâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Eendi, nr. 628, vr. 421^a; *Ahmed Refik [Altınay], Âlimler ve Sanatkârlar*, İstanbul 1924, s. 276-301; *Kemâl Edip Kürçüoğlu, "Şair Nedim'in Bir Arz-ı Hâli"*, 60. *Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s. 317-324; *Ahmet Hamdi Tanpınar, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1956), İstanbul 1982, s. 83; a.mlf., *Edebiyat Üzerine Makaleler* (haz. Zeynep Kerman), İstanbul 1977, s. 169-173; *Hasibe Mazzoğlu, Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik*, Ankara 1957, s. 32-64, 80; *Yahya Kemal Beyatlı, Edebiyâta Dâir*, İstanbul 1984, s. 66-68; *Tevfik Fikret, Rübâb-ı Şikeste* (haz. Asım Bezirci), İstanbul 1984, s. 406; *Nedim-i Kadim ve Divançesi: İnceleme-Tenkidli Basım* (haz. Osman Horata), Ankara 1987, hazırlayanın girişi, s. 1, 33; *Kâzım Yetiş, Nâmuk Kemâl'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İstanbul 1989, s. 19, 269, 276; *Ahmet Hâşim, Bütün Eserleri III: Gurabahane-i Lakkakan / Diğer Yazıları* (haz. İnci Enginüz – Zeynep Kerman), İstanbul 1991, s. 155; *Tunca Kortantamer, Eski Türk Edebiyatı: Makaleler*, Ankara 1993, s. 337-390; *Kemal Silay, Nedim and the Poetics of the Ottoman Court: Medieval Inheritance and the Need for Change*, Bloomington 1994, s. 39-61; *İskender Pala, Nedim*, İstanbul 1999, s. 7-12; *Ömer Yaraşır, Nedim Divânı'nın Tahlihi* (doktora tezi, 1996), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. XI, ayrıca bk. tür.yer.; *Köprülüzâde Mehmed Fuad, "Sâdâbâd Şâirleri"*, *YM*, II/34 (1918), s. 146; *Ali Canip [Yöntem], "Nedim'in Hayatı"*, *TM*, I (1925), s. 173-184; a.mlf., "Nedim'in Hayatı ve Çağdaşlarının Üstündeki Tesirleri", *TTK Bildiriler*, III (1948), s. 109-121; *Nazif Hoca, "Nedim'in Bizzat Yazdığı İddia Edilen Bir Divanı Hakkında"*, *TD*, XI/15 (1960), s. 143-148; *Hayri Yeniğün, "Nedim'in Şiirlerinden Beste Yapanlar-IV: Suphî Ezgi"*, *TY*, 5. seri: III/1 (295) (1961), s. 39-41; *Mehmed Çavuşoğlu, "Nedim'e Dair"*, *TDL*, LII/426 (1987), s. 331-344; *Günay Kut – Hatice Aynur, "Damat İbrahim Paşa'nın İstanbul'da Yaptığı Çeşmelelerin ve Sebillerin Kitabeleri"*, *MCTAD*, sy. 7 (1993), s. 393-422; *Mustafa İsen, "Divanlarda Heceyle Yazılmış Şiirler"*, *TKA*, XXIX/1-2 (1993), s. 204-233; *Ziya Avcı, "Bir Başka Yönden Nedim"*, *Türk-lük Bilimi Araştırmaları*, sy. 12, Niğde 2002, s. 155-170; *Osman Horata, "Lâle Devri'nde Bir Sa-fevî Elçisi: Murtaza Kulu Han (Namî) ve Ona Yazılan Nazîreler"*, *JTS*, XXVII/2 (2003), s. 253-259; *Fevziye Abdullah Tansel, "Nedim"*, *İA*, IX, 169-174; *Franz Babinger, "Nedim"*, *EL²* (İng.), VIII, 1.

NEDİM, Muhammed b. İshak

(bk. İBNÜ'n-NEDİM).

NEDİM-i KADİM

(نديم قديم)

(ö. 1081/1670)

Divan şairi.

XVII. yüzyılın ilk çeyreği içinde İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Meşhur divan şairi Nedim'den ayırt edilmesi için "Kadim" lakabıyla anıldı. Babasının berber olduğu belirtilmektedir. Şeyhülislâm Ebû Saîd Mehmed Efendi'ye mülâzım olduktan sonra müderrisliğe başladı. Uzun yıllar çeşitli medreselerde müderrislik yaptı (Şeyhî Mehmed Efendi, vr. 291^b; Uşşâkizâde İbrâhim, vr. 202^b). 1064'te (1654) 40 akçe ile Cenâbî Efendi Medresesi'nde bulundu. Ardından Sâdî Efendi (1068/1657), Süleyman Subaşı, Nişancı Paşa-yı Atık, Beşiktaş'taki Sinan Paşa ve Rüstem Paşa medreselerinde görev yaptıktan sonra 1076'da (1665) Sahn-ı Semân Medresesi müderrisliğine yükseldi. 1079'da (1668) 60 akçe ile tayin edildiği Zal Mahmud Paşa Medresesi müderrisliğinde iken Safer 1081'de (Haziran 1670) vefat etti. Ölüm tarihi yanlışlıkla Mehmed Âsım tezkiresinde 1080 (vr. 45^a), *Sicill-i Osmânî*'de 1108 (1696) (IV, 549) olarak gösterilmiştir. Rüşdî onun ölümüne, "Gitti bir fâzil dediler fev-tinin târîhinü / Sahn-ı cennette Nedimâ ol nedim-i kudsiyân" beytini tarih düşürmüştür. Kabrinin bugün ortadan kaldırılmış olan Beyoğlu'ndaki Ayas Paşa Mezarlığı'nda olduğu kaydedilir (Tuman, II, 1042). Kaynaklarda zeki, nüktedan, hoşsohbet, zarif ve devlet erkânının meclislerinde seçkin yer edinmiş bir şahsiyet olarak tanıtılan Nedim rahatına ve zevkine düşkün rindmeşrep bir şairdir.

Güftü, Nedim-i Kadim'i ağır bir dille hicvederse de kendisini Tarzî, Şehrî ve Nâilî ile birlikte dönemin şairlerinin ileri gelenleri arasında gösterir. Safâi de onun sade ve zarif diliyle gerek nazım gerek nesirde devrinin önde gelenlerinden biri olduğunu belirtir (*Tezkire*, vr. 248^b). Uşşâkizâde İbrâhim (*Şekâiku'n-Nu'mâniyye Zeyli*, vr. 203^a) ve Şeyhî Mehmed Efendi (*Vekâyü'l-fuzalâ*, vr. 292^a) şiiir ve inşâda vukufunun tartışılmaz olduğunu, üslûbunun göre hoş geldiğini yazar. Nedim-i Kadim ile Nedim arasında bazı araştırmacılar benzerlik görürse de her iki şairin eserleri incelendiğinde

benzeyen yanlarının fazla olmadığı ortaya çıkar.

Nedim-i Kadim'in ilk planda dikkati çeken kısa kasideleri biri dışında devrin şeyhülislâmlarına sunulmuştur. Klasik bir divanda bulunması gereken tevhid, münâcât, na't gibi dinî şiirler onun divançesinde yoktur. Şairliğinin odak noktasını kasidelerinden çok gazelleri oluşturur. Şiirleri nazım tekniği bakımından oldukça kuvvetlidir. Genellikle redif kullanmayı ve dolgun kafiyeleri tercih etmiştir. Rediflerinde Türkçe kelimeleri seçmiş olması şiirindeki sadeliği ve akıcılığı arttıran bir husustur. Nedim-i Kadim'de, XVII. yüzyılın diğer şairlerinde olduğu gibi sebki Hindî etkisiyle söylenmiş, geniş bir duygu ve hayal dünyasıyla yüklü beyitlere rastlamak mümkündür. Onun sanatının en önemli özelliği, duygu ve hayal derinliğinden ziyade bunları sade ve külfetsiz bir şekilde ifade etmesidir. Söz ve mâna sanatlarına fazla il-tifat etmeyerek duyguyu ön plana almış ve duygularını zarif bir dille ifade etmeyi amaçlamıştır. Nedim-i Kadim her şeyden önce bir aşk şairidir. Divançesinde şarap ve eğlence meclisi vasfında söylenmiş beyitlere çok seyrek rastlanır. Rindlik vadisinde o Bâkî, Şeyhülislâm Zekeriyâzâde Yahyâ ile gelişerek XVIII. yüzyılın Nedim'ini yetiştiren bir çizgi üzerinde yer almış ve bu tarzda yapıcı olmaktan ziyade izleyici olmuştur. Fazla velûd olmadığından devrinin büyük şairleri seviyesine çıkamamakla birlikte güzel gazelleriyle döneminde şö-hrete kavuşmuş ve şöhreti daha sonraki asırlarda da devam etmiştir.

Nedim-i Kadim'in tek eseri toplam 500 beyit civarındaki şiirlerini ihtiva eden divançesidir. Kaynaklarda üç dilde yazdığı şiirleri olduğu belirtilmekle birlikte onun Türkçe dışında yazdıklarından elde bulunanlar Farsça bir kıta ile birkaç matla'dan ibarettir. Divançenin çeşitli mecmualar içerisinde yedi nüshası tesbit edilmiştir (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 1639/2, vr. 44-57; İÜ Ktp., TY, nr. 462/7, vr. 163-182; 5562/4, vr. 92-103; 5537/9, vr. 175-184; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3405/3, vr. 28-33; AÜ DTCF Ktp., II. Saip Kitaplıkları, nr. 3471; British Museum, Add. nr. 7933, vr. 1^b-15^b). Bunlardan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüsha şairin ölümünden on yıl sonra istinsah edilmiş güvenilir bir nüshadır. Halil Nihat Boztepe'nin yayımladığı *Nedim Divânı* adlı eserinin sonunda yer alan eski harfli divançenin (İstanbul 1338-1340, s. 330-347) Halil Nihat Bey'in şahsî kütüphanesindeki bir yazmaya dayandığı anlaşılmaktadır. Divan-

NEDİM-İ KADİM

çenin tenkitli metni Osman Horata tarafından neşredilmiştir (bk. bibl.). NedİM-i KadİM'in şiirleri tenkitli metinde dört kaside, üç kıt'a-i kebîre, otuz dört gazel, yedi rubâî, bir kıta, on dört matla' ve iki muammadan ibarettir; ayrıca üç mektup vardır. Kasidelerin sonundaki kıta ile iki matla' ve iki muamma Farsçadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nedim-i Kadim ve Divançesi: İnceleme-Tenkidli Basım (haz. Osman Horata), Ankara 1987, hazırlayanın girişi, s. 1-44; Mehmed Âsım, *Zeyli Zübdetü'l-eş'âr*, Millet Ktp., Ali Emîri, nr. 1326, vr. 45*; Safâî, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 112, vr. 248*; Belîğ, *Nuhbetü'l-âsâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 1182, vr. 100*; *Nedim Divânı* (haz. Halil Nihad [Boztepe]), İstanbul 1338-40, s. 330-347; a.e. (haz. Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1972, hazırlayanın önsözü, s. XI; Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 479, I, vr. 291^b, 292*; Uşşâkizâde İbrâhîm, *Şekâiku'n-Nu'mâniyye Zeyli*, Murad Molla Ktp., nr. 1432, vr. 202*, 203*; Mehmed Tefvîk [Mesnevihan], *Mecmûa-i Terâcîm*, İÜ Ktp., TY, nr. 192, vr. 51*; Rieu, *Catalogue*, s. 1080; Kemiksizzâde Safvet, *Nuhbetü'l-âsâr min fevâidü'l-eş'âr*, İÜ Ktp., TY, nr. 6189; *Sicill-i Osmânî*, IV, 549; *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1972, II, 270; *TYDK*, II, 427-430; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî* (haz. Cemâl Kurnaz – Mustafa Tatcı), Ankara 2001, II, 1042; Osman Horata, *Nedim-i Kadim Divançesi Üzerinde Bir İnceleme* (yüksek lisans tezi, 1986), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 4-28; a.mlf., “NedİM-i KadİM: Hayatı, Sanatı ve Eserleri”, *HÜFEF*, V/1 (1987), s. 120-152; A. Fuat Bilkan, “Orta Klâsik Dönem (1600-1700): Nazım”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Ankara 2004, V, 355-414; Abdülkadir Karahan, “NedİM-i KadİM”, *TA*, XXV, 176.

OSMAN HORATA

NEDVETÜ'İ-ULEMÂ

(ندوة العلماء)

1894 yılında
Hindistan'da kurulan
ulemâ cemiyeti.

Hindistan'da İngiliz hâkimiyetinin yerleşmesinden sonra müslümanların giderek sosyal, ekonomik, siyasal alanlarda gerilemesi ve eğitim sisteminin yerini Batı eğitim sisteminin almaya başlaması üzerine Muhammed Ali Mongerî Kanpûrî önderliğinde bir kısım Hindistan ulemâsı tarafından 1892'de Encümen-i Nedvetü'l-ulemâ adıyla bir kurul oluşturuldu. Kurul, yayımladığı ilk duyurularda müslüman toplumunun ve kültürünün varlığını koruyabilmek için eğitim ve araştırma müesseselerinin açılmasının gerekliliğine dikkat çekti. Bu amaçla Nedvetü'l-ulemâ ismiyle bir cemiyet teşkil edildi. Nedvetü'l-ulemâ toplantılar düzenleyerek görüş alışverişinde bulunacak, müslümanların meselelerini

müzakere edecek, çeşitli mezhep ve tarih katlara ayrılan müslüman toplumunu birbiriyle bağdaşır hale getirecek ve Avrupa'dan yayılan dinsizlik dalgası ile İslâm düşmanlığı karşısında ortak mücadele zemini oluşturacaktı. Ayrıca yapılan toplantılarda, başta Dârülülüm-i Diyübend olmak üzere geleneksel eğitim usulünü devam ettiren medreselerle Aligarh Koleji gibi Batı tarzı eğitim veren kurumların farklı inanç ve zihniyete sahip nesiller yetiştirmesinin müslümanlar arasında bölünmüşlüğü arttıracığı endişesi ifade edilerek dinî ve modern ilimlerin birlikte okutulacağı yeni bir müessesenin kurulması ihtiyacı gündeme getirildi.

22-24 Nisan 1894 tarihinde Kanpûr'daki Feyz-i Âm Medresesi'nde yapılan ilk geniş katımlı toplantıya herhangi bir gruba bağlı olmayan kimselerle birlikte Şîa, Ehl-i hadîs, Diyübend ve Aligarh hareketine mensup çok sayıda âlim katıldı. Sonradan Birelvî ekolünün kurucusu olan Ahmed Rızâ Han da toplantıda yer aldı ve oluşumu destekledi. Fakat ardından bazı arkadaşlarıyla birlikte Cevde adıyla Nedvetü'l-ulemâ'ya muhalif bir cemaat kurdu. Zamanla muhalefeti Nedve mensuplarını tekfir edecek derecede ileriye götüren Ahmed Rızâ Han Birelvî'nin görünürdeki temel eleştirisi noktası, Nedve'nin birbiriyle uzlaşması mümkün olmayan kişileri ve grupları bir araya getirmesi ve bunlara karar mekanizmalarında yer vermesiydi. Onları bu aşırı davranıştan vazgeçirmek için bazı girişimlerde bulunulduysa da sonuç alınmadı. Nedvetü'l-ulemâ toplantısında dinî eğitim kurumlarının müfredatında ve işleyişinde günün gerektirdiği yenilikler yapılması, dinî hükümlerin uygulanmasında Kur'an ve Sünnet'in temel alınması, bazı hususların günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde geliştirilmesi, zengin bir kü-

tüphane kurulması, İslâm dinini tebliğ için gerekli metinlerin hazırlanması, günün meselelerine İslâmî çözümler üretebilecek ilim adamları yetiştirilmesi, halkın fetva ihtiyaçlarının bir merkezden karşılanmasını sağlayan bir müessese teşkil edilmesi kararlaştırıldı. Nedvetü'l-ulemâ'nın her yıl bir başka şehirde gerçekleştirilen toplantılarında kurumun problemleri tartışıldı. Bu toplantılar, Hindistan'ın özel şartları ve Nedvetü'l-ulemâ'nın bazı iç problemleri sebebiyle 1927'den sonra yapılamamış, arada bir yapılanlar da dar çerçeveli olmuş, 1927'den sonraki ilk düzenli yıllık toplantı Nedve'nin 85. kuruluş yıl dönümü münasebetiyle 1975 yılında düzenlenmiştir.

2 Eylül 1898'de merkezini Kanpûr'dan Leknev'e taşıyan Nedvetü'l-ulemâ, İslâmî eğitimle ilgili tasarılarını gerçekleştirmek amacıyla 2 Kasım 1898 tarihinde Dârülülüm-i Nedvetü'l-ulemâ'yı öğretime açtı. Hindistan medreselerinde bir süredir uygulanan ders-i nizâmî programının biraz değiştirilerek uygulandığı kurumda Arap dili ve edebiyatına özel bir önem verilmiş, İngilizce zorunlu ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Nedvetü'l-ulemâ ve Dârülülüm "nâzım" adı verilen bir üst yöneticilerle ilmî işler sorumlusu, yazı işleri sorumlusu ve muhasip tarafından yürütülmektedir. Nedve'nin ilk nâzımlığını Muhammed Ali Mongerî üstlenmiş, daha sonra Mesîhüzzamân Han, Halîlürrahman Sehârenpûrî, Abdülhay el-Hasenî, Newvâb Ali Hasan Han, Abdülâlî Hasenî ve Ebül-Hasan en-Nedvî bu görevi yürütmüştür. Nedvetü'l-ulemâ'nın günümüzdeki nâzımı Muhammed Râbî Hasenî Nedvî'dir. Şiblî Nu'mânî 1894'teki toplantıda yer alıp Nedve hareketine katılmış, 1905-1913 yılları arasında Dârülülüm'da ilmî işler sorumlusu olarak görev yapmıştır. Dârülülüm'deki eğitim programıyla ilgili bazı düşüncelerini uygulamaya koymak isteyen Şiblî'nin karşılaştığı muhalefet yüzünden 3 Mart 1913 tarihinde görevinden istifa etmesinin ardından Dârülülüm'da karışıklıklar meydana gelmiş, onun ayrılmasını isteyen öğrenciler Dârülülüm'da eğitim ve öğretimi üç ay kadar boykot etmiş, ancak Şiblî Nu'mânî boykot hususunda öğrencilere destek vermemiştir (M. İshak Celîs Nedvî – Şems-i Tebrîz Han, II, 70-77).

İlk öğrenimden yüksek öğrenime kadar her seviyede öğrenim kurumunun bir arada düşünüldüğü Dârülülüm'da müfredat zaman içerisinde gelişerek nihaî şeklini almıştır. Dârülülüm'da günümüzde ilk eğitim ve orta öğretimin sonra lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde öğretim

Dârülülüm-i Nedvetü'l-ulemâ Camii – Leknev / Hindistan

